

7. Слободчиков В. И. Психология человека. Основы психологической антропологии / В. И. Слободчиков ; Е. И. Исаев. – М. : Школа-ПРЕСС, 1995. – 384 с.
8. Сумерки богов (сборник произведений Ф. Ницше, З. Фрейда, Э. Фромма, А. Камю, Ж. П. Сартра) / [под ред. А. А. Яковлева]. – М. : Политиздат, 1990. – 398 с.
9. Терещук А. Креативність як невід’ємний компонент інтелектуального розвитку особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/thesis=4254>.

РЕЗЮМЕ

О. М. Поддубная. Художественные интересы в развитии творческой личности учителя изобразительного искусства.

В данной статье проанализирована взаимосвязь художественных интересов и творческой личности учителя изобразительного искусства. Представлен процесс формирования творческой личности во взаимодействии трех компонентов одаренности: интеллектуальных способностей, творчества и мотивации. Установлена зависимость творческого мышления от анализа, синтеза, сравнения, абстрагирования, обобщения, систематизации, категоризации. Охарактеризованы уровни развития творческой личности учителя изобразительного искусства.

Ключевые слова: творческая личность, художественные интересы, подготовка учителя изобразительного искусства, творческое мышление, интеллектуальные способности.

SUMMARY

O. Poddubnaya. Artistic interests are in development of creative personality of teacher of fine art.

The article considers the issue of fine art teacher's preparation. The interrelation of artistic interests and fine art teacher's creative personality is analyzed. The process of forming the creative personality in combination with three components of giftedness is represented: intellectual capabilities, creativity and motivation. The dependence of creative thought on the analysis, synthesis, comparison, abstracting, generalization, systematization, categorization is established. The levels of fine art teacher's creative personality development are characterized.

Key words: creative personality, artistic interests, fine art teacher's preparation, of creative thought, intellectual capabilities.

УДК 378.22:373.3:(159.942.5+159.943)

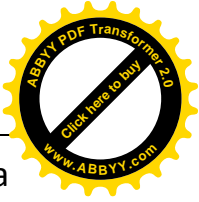
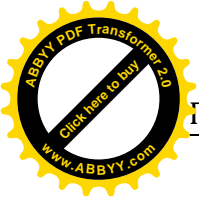
Т. М. Скрипай

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті визначається сутність поняття «емоційно-вольова культура учителя початкових класів», висвітлюються теоретичні основи емоційно-вольової культури як складової професіоналізму майбутнього вчителя початкових класів. Визначено основні структурні компоненти та представлено педагогічні умови формування емоційно-вольової культури майбутнього вчителя початкових класів.

Ключові слова: професійна культура, емоційно-вольова культура, майбутні учителі початкових класів, професіоналізм, професійна підготовка, педагогічні умови формування емоційно-вольової культури.

Постановка проблеми. Глобальні тенденції розвитку та загальнонаціональні потреби сучасного українського суспільства, пов'язані з його модернізацією та поступовою інтеграцією в єдину світову спільноту, складність і неоднозначність процесів, що відбуваються, їх різноманітна спрямованість з особливою гостротою пред'являють нові, високі вимоги до випускників вищих навчальних закладів, які все в більшій мірі виступають активними і свідомими суб'єктами суспільної перетворюючої практики.

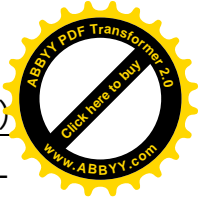
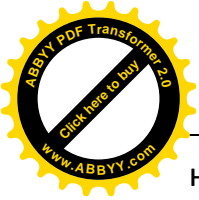
У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується, що головною запорукою успішного виконання місії освіти стає якість підготовки вчителя, його здатність до саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності, продуктивної творчої діяльності в контексті надбань вітчизняної і світової культур. Нині сучасна школа потребує вчителів, які відзначаються високим професіоналізмом, інтелігентністю, громадянською відповідальністю, соціальною активністю, з потребою у постійному самовдосконаленні і професійній самоосвіті, педагогів, які володіють не лише глибокими знаннями, але і полікультурним кругозором [3, с. 58].

Проблема формування культури майбутнього вчителя початкових класів є важливим завданням вищих навчальних педагогічних закладів освіти, адже лише у культурному середовищі можуть сформуватися спеціалісти, здатні вільно й широко мислити, створювати інтелектуальні цінності, яких завжди потребує суспільство і школа зокрема.

Професійна діяльність учителя початкової школи серед інших педагогічних професій посідає особливе місце й визначається не тільки обсягом освітніх завдань школи першого ступеня, але й значущістю періоду молодшого шкільного дитинства для усього розвитку і становлення особистості учня, його цінностей і світогляду.

Як складова загальної культури у системі професійно-значущих якостей майбутнього вчителя початкових класів, емоційно-вольова культура є необхідною умовою його успішної професійної діяльності. Згідно з вимогами до сучасного працівника освіти важливе місце у структурі професійно-педагогічної культури має належати емоційно-вольовій культурі вчителя початкових класів, оскільки, з одного боку, він є керівником й організатором життя та діяльності учнів початкових класів, з іншого, – повинен бути носієм зразкової моделі поведінки, яку наслідують учні.

Продуктивне вирішення завдань щодо формування емоційно-вольової культури майбутнього учителя початкових класів можливе на основі аналізу передового педагогічного досвіду діяльності вищих

навчальних закладів освіти, узагальнення висновків теоретичних і науково-прикладних досліджень в галузі педагогіки вищої школи [3, с. 59].

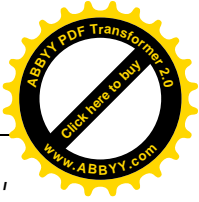
Аналіз актуальних досліджень. Науковці чимало уваги приділяють проблемі підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності, зокрема: орієнтації майбутніх учителів початкових класів на загальнолюдські і професійно-педагогічні ідеали (Ш. Амонашвілі, В. Загвязинський, Л. Хоружа та ін.); процесу безперервної самоосвіти і самовиховання майбутніх учителів початкових класів (Л. Березовська, Н. Бружукова, А. Данилюк, В. Денисенко, О. Кучерявий), формуванню їхньої готовності до професійно-педагогічної діяльності в цілому та її окремих функцій (О. Івлієва, Л. Коржова, С. Самсіков, В. Сирота та ін.).

У зв'язку з упровадженням у практику освіти суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми особлива увага приділяється теоретичному аналізу й обґрунтуванню механізмів становлення вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності (Г. Аксьонова, Р. Асадуллін, Є. Волкова, Н. Григор'єва, О. Жорнова, Н. Нікітіна, Н. Соловйова).

Провідним чинником становлення вчителя є формування його професійно-педагогічної культури, концепція формування якої за сучасних умов зумовлює розробку змісту, технологій, організаційних форм педагогічної освіти, спрямованих на забезпечення особистісного розвитку, здатності створювати й передавати цінності вчительської професії. Тому загальна феноменологія культури вчителя знайшла своє відображення у працях О. Барабанщикова, В. Беспалько, Є. Бондаревської, М. Букач, О. Гармаш, М. Віленського, В. Зелюка, М. Кларіна, М. Крилова, А. Овчиннікової, І. Пальшкової, В. Радула, О. Рудницької, В. Серікова, В. Сластьоніна, Л. Хомич, Л. Хоружої, Є. Шиянова, Н. Щуркової та ін. [4, с. 5].

Ученими розкрито теоретико-методологічні та практичні засади формування окремих складових культури педагога: духовної культури (Є. Артамонова, І. Бех, Б. Братусь, В. Зінченко, Б. Нечипоров), методологічної (І. Зязюн, В. Краєвський, В. Тамарін), морально-етичної (Є. Богданов, Є. Силаєва), комунікативної (О. Мудрик), технологічної (М. Левіна), валеологічної (І. Бердніков), психологічної (О. Видра, В. Біблер, Л. Виготський, Л. Колмогорова, О. Леонт'єв, В. Рибалка, Н. Чепелева та ін.), інформаційної (О. Єршов, Н. Мінаков), проектної (Л. Гур'є, А. Криуліна), естетотерапевтичної (О. Деркач, Л. Лебедева, О. Федій), екологічної (С. Глазачов), фізичної культури (М. Віленський) та ін.

Особливий інтерес у контексті нашого дослідження становлять праці вчених, які висвітлили деякі аспекти зазначеної проблеми: формування

емоційної культури педагога (І. Анненкова, О. Кулеба, О. Лобач, О. Самарокова, М. Саутенкова, В. Сухомлинський та ін.), формування емоційно-вольового компонента готовності до професійної діяльності (П. Анісімов, В. Бальсевич, В. Гриднєв, Л. Лубишева, М. Шаричева та ін.).

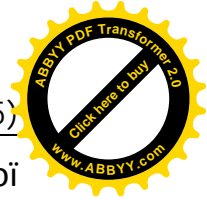
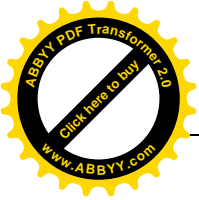
У їх наукових доробках здійснено спроби визначення змісту поняття та складових емоційно-вольової культури вчителя, проте концепції емоційно-вольової культури вчителя початкових класів не були науково обґрунтованими у педагогічній теорії та не знайшли належного впровадження у навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів освіти.

Вважаємо, що високий рівень емоційно-вольової культури дозволить майбутньому вчителю початкових класів посилити ефективність професійної діяльності, саморозвитку і самоактуалізації, а також успішно формувати особистість школяра як суб'єкта навчально-виховної діяльності школи першого ступеня. Але і досі в програмах професійної підготовки вчителів початкових класів та у психолого-педагогічній літературі формуванню емоційно-вольової культури не приділялося належної уваги. Тому **мета статті** полягає у теоретичному обґрунтуванні емоційно-вольової культури як важливої складової професіоналізму майбутніх учителів початкових класів та визначенні її структурних компонентів.

Виклад основного матеріалу. Емоційно-вольова культура виступає досить важливим фактором успішної професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів, проте в якості наукової категорії постає відносно новим поняттям, ґрунтовно не розкритим у психолого-педагогічній літературі. Результатом недостатньої розробки досліджуваної проблеми є відсутність даного компонента в структурі навчальних планів і програм, навчальних підручниках і наукових посібниках, що регламентують зміст діяльності педагогічних закладів освіти [3, с. 58].

Внаслідок вищевказаних причин на сучасному етапі не сформувалася єдина система, яка б сприяла формуванню необхідних умінь, які визначають емоційно-вольову культуру (уміння управляти своїми емоціями, уміння викликати певні емоційні стани, створювати позитивний емоційний комфорт тощо), що являється перепорою на шляху професійного становлення вчителя початкової школи.

Емоційно-вольова культура особистості вчителя початкових класів розуміється як складова загальної професійної культури. Вона базується на свідомому засвоєнні і реалізації спеціальних знань, умінь, навичок, здібностей у ситуаціях, що потребують актуалізації глибинних особистісних ресурсів фахівця [4].

Вважаємо необхідним дати означення сутності емоційно-вольової культури учителя початкових класів. Так, в Українському педагогічному енциклопедичному словнику поняття «емоційна культура» визначається як сукупність знань, здатність однієї людини підтримувати почуття іншої таким чином, щоб у процесі співпереживання дане почуття, залежно від його змісту, форми, часу, необхідності ставало глибшим, доцільнішим або нейтралізувалося [1, с. 156].

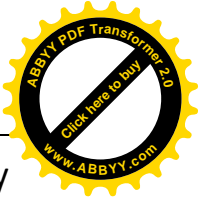
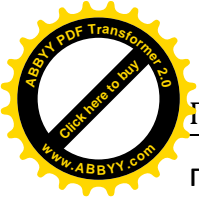
На підставі філософського, психологічного і педагогічного вивчення понять «емоції», «воля», «культура», ми визначаємо емоційно-вольову культуру вчителя початкових класів як інтегративну якість, яка набула ціннісної спрямованості, системності, цілісності, здатності до самоуправління, самовладання і саморегуляції.

Ми розглядаємо емоційно-вольову культуру майбутнього вчителя початкових класів як фундаментальну сутнісну характеристику, яка передбачає певний рівень здатності особистості вчителя до контролю власної поведінки, до адекватного виявлення власних емоцій та відповідної реакції на емоції інших. Емоційно-вольова культура вчителя початкових класів передбачає здатність до самоконтролю та управління власними емоційними станами, до саморегуляції та самоорганізації свого життя і діяльності, самообмеження деяких безпосередніх прагнень і потреб через виявлення вольових якостей та зусиль.

Для нашого дослідження є принциповим те, що емоційно-вольова культура включає в себе високий рівень загального і професійного розвитку вчителя початкових класів: його психолого-педагогічну компетентність, професійно-етичну вихованість, мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності. Формування емоційно-вольової культури майбутніх учителів початкових класів забезпечується цілісним процесом професійно-педагогічної підготовки, зміст і структура якого проектується відповідно до цілей та основних компонентів емоційно-вольової культури.

Емоційно-вольова культура майбутнього учителя початкових класів формується залежно від моделювання навчально-виховного процесу закладу освіти та має програмно-цільовий, цілісний, стадіальний і неперервний характер, орієнтований на суб'єктивну позицію студента як носія загальнолюдських і педагогічних цінностей.

На професійні якості вчителя початкових класів суттєво впливають індивідуальні характеристики людини, в тому числі й емоційні стани, що можуть як сприяти формуванню професійної майстерності і творчого

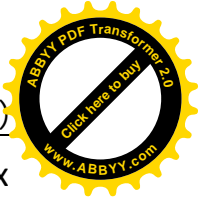
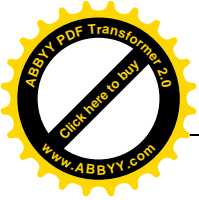

підходу до педагогічної діяльності, так і перешкоджати професійному становленню (надмірна емоційність). Емоції включені в усі психічні процеси та стани людини, тому метою формування емоційно-вольової культури майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки є створення такої моделі поведінки особистості вчителя, яка спроможна протистояти внутрішнім перешкодам, потягам, емоціям, здатна до самоконтролю, самовладання, саморегуляції.

Важливість та необхідність оволодіння вищезазначеними якостями, що характеризують високий рівень емоційно-вольової культури, є одним із показників готовності вчителя початкових класів до професійної діяльності. Адже в умовах великого навчального й емоційного навантаження початкової школи, стресових ситуацій, наявності великої кількості предметів, що вивчаються у школі першого ступеня, перевантаженість робочого часу, недостатність матеріальних ресурсів, висока відповідальність за результати професійної діяльності, прояв особливої уваги до кожного учня поряд з великою кількістю їх у класі та водночас високих вимог, що висувуються до особистості педагога, учитель початкової школи повинен постійно проявляти вольові якості з метою регуляції власного емоційного стану та уміти викликати у себе необхідні, бажані позитивні емоції.

Початкова ланка освіти має вирішальне значення у процесі розвитку і становлення особистості учня. Особливість вікового періоду молодшого шкільного дитинства полягає в тому, що учні початкових класів постійно проявляють високу емоційність, вразливість, чутливість, життєрадісність, виявляють інтерес до всього нового. Тому вчитель початкових класів повинен створювати на кожному уроці атмосферу позитивного емоційного настрою, що сприяє досягненню поставленої навчальної мети.

Проте, вчитель початкових класів повинен пам'ятати, що молодші школярі часто допускають помилки та невдачі під час навчальної діяльності, що часто супроводжується виявом надмірної емоційності учнів, емоційними зривами, вередуванням, впертістю тощо. Тому педагог має постійно дбати про загальний позитивний настрій класу та уміти запобігати проявам подібних негативних емоційних станів учнів. Учитель початкових класів покликаний допомогти дитині усвідомлювати вимоги дорослих, вправляти учня у різних способах виходу із скрутного становища, використовуючи аналіз його причин у пошуку раціональних шляхів досягнення мети. Крім того, інноваційна практика використання сучасних інформаційних засобів навчання у початковій школі вимагає від учителя початкових класів додаткової емоційної напруги та вольових зусиль.

Поряд з цим варто наголосити, що особистість учителя початкових класів є зразковою моделлю поведінки для наслідування її учнями, для цього вчитель має навчитися контролювати власне свій настрій та емоції, докладаючи певних вольових зусиль.

Саме тому вчитель початкової школи, перш за все, має дбати про розвиток та формування у собі таких складових емоційно-вольової культури: стресостійкості, самовладання, емоційно-вольової регуляції; наполегливості, зібраності, витримки, внутрішньої рівноваги, життєрадісності, емпатії; почуття гумору, чуйності, доброзичливого ставлення до людей, оптимізму тощо.

Учитель початкових класів повинен прагнути зрозуміти позицію учня, бути толерантним, емоційно стриманим, здатним до маніпулятивного спілкування, вміти запобігати конфліктам та розв'язувати їх, керуючи свої власні емоції. Описані нами вище якості особистості, що включаються у зміст емоційно-вольової культури вчителя початкових класів, характеризують високий рівень його професіоналізму.

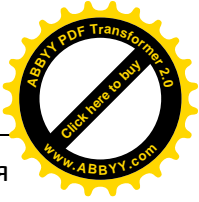
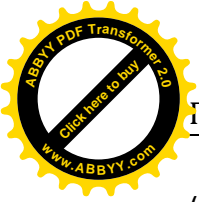
Аналіз зазначеної проблеми дозволив нам виділити наступний комплекс педагогічних умов, які б сприяли формуванню емоційно-вольової культури майбутнього вчителя початкових класів:

1. Формування у майбутніх учителів початкових класів установки на саморозвиток емоційно-вольової культури та ін.
2. Створення сприятливого психологічного клімату навчально-виховного середовища вищого навчального закладу освіти.
3. Актуалізація особистого переживання педагогічної діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки вчителя початкової школи.
4. Використання засобів естетотерапії у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.
5. Збагачення інформаційного поля студентів за рахунок міждисциплінарної інтеграції психолого-педагогічних дисциплін.

Висновки. На основі теоретичного аналізу проблеми дослідження ми розкрили особливості емоційно-вольової культури майбутнього вчителя початкових класів як складової його професіоналізму. Визначили структурні компоненти емоційно-вольової культури майбутнього вчителя початкової школи. Подальші перспективи ми вбачаємо у розробці моделі формування емоційно-вольової культури майбутніх учителів початкових класів у процесі психолого-педагогічної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене й виправлене / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.

2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : монографія / В. М. Гриньова. – Харків : Основа, 1998. – 300 с.

3. Кулева О. М. Эмоциональная культура как компонент профессионально-педагогической культуры вузовского преподавателя / О. М. Кулева // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 2. – С. 57–59.

4. Пальшкова І.О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід : автореф. дис. здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.О. Пальшкова. – Одеса – 2009. – 40 с.

РЕЗЮМЕ

Т. М. Скрипай. Эмоционально-волевая культура как составляющая профессионализма будущих учителей начальных классов.

В статье раскрывается сущность понятия «эмоционально-волевая культура учителя начальных классов», освещаются теоретические основы эмоционально-волевой культуры как составляющей профессионализма будущего учителя начальных классов. Определены структурные компоненты и представлено педагогические условия формирования эмоционально-волевой культуры будущего учителя начальных классов.

Ключевые слова: профессиональная культура, эмоционально-волевая культура, будущие учителя начальной школы, профессионализм, профессиональная подготовка, педагогические условия формирования эмоционально-волевой культуры.

SUMMARY

T. Skripay. Emotionally strong-willed culture as a constituent of initial classes future teacher's professionalism.

In the article it is opened the essence of notions «emotionally strong-willed culture of junior classes teacher», shown theoretical backgrounds of emotionally strong-willed culture as a part of future teacher's professionalism of junior classes. It is determined a structural components and represented pedagogical conditions of forming of emotionally strong-willed culture of junior classes future teacher.

Key words: professional culture, emotional and strong-willed culture, future teachers of elementary school, professionalism, professional preparation, pedagogical conditions of formation of emotionally and strong-willed culture.

УДК. 159.22.73-053.4

Д. Б. Усик

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ПОВЕДІНКИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ

У статті розглядаються результати дослідження перетворювального механізму у процесі формувального експерименту через аналіз змін окремих факторів перетворення у старших дошкільників. З'ясовуються результати взаємодії психологічних механізмів сюжетно-рольової гри і саморегуляції поведінки дітей, яка залежить від ускладнення ігрової ролі.

Ключові слова: саморегуляція поведінки, механізм перетворення, психокорекція, ігрова роль, регулятивні процеси.